Ha megöregszünk

Hetek óta nyugtalanít egy bizonytalan érzés. Szó sincs róla, aligha félelem ez, inkább amolyan bűntudatféle, valószínűleg kötelességmulasztás miatt. Úgy bánt ez a kórság, olykor aludni sem hagy nyugton, pedig akkor — december elején — megmosolyogtam fehér fejű barátomat, aki fiatalos hévvel állította, hogy az öregségre föl kell készülni. Azt mondta, ezért vásárolt kiskertet, evégett néz már most hatvanéves kornak megfelelő munka után, e céltudat miatt szoktatja magát ahhoz a gondolathoz, hogy nyugdíjas korában — funkciója nem lévén — feleannyian sem köszönnek majd neki, mint most.

Erről van szó. Hát ember az ilyen, mint magam is? Bennem föl sem vetődött még, hogy „készülni kell", pedig holnap vagy holnapután nekem is átnyújthatják az elbocsátó cédulát: köszönik szépen a sok füstölgést, meg a hadakozást, de most már indítványozzák a pihenést. Hétvégi „birtok", meg családi ház nincs, a gépkocsira, motorcsónakra valót holmi kultúrára pazaroltam, kalapolást meg soha nem vártam el emberfiától. Lehet, hogy vétkes könnyelműség így fogadni a közelítő öregkort? De hátha nem is találkozunk! Hallom, az újságírók átlagéletkora itt, a Duna-tájon, alig éri el az ötven esztendőt.

Borotválkozom, s érzem, keseredik a szám íze. Amit látok, az esztétikai képtelenség, ezért magamra öltöm a nyelvem. Hiába, be kell vallani, hogy lazulni kezd a bőröm, szőrösödik a fülem, nyúlik az orrom, ritkul a hajam. Mi lesz veled, emberke? S e lehangoló fölfedezőúton eszembe jut Illyés Gyula elmélkedése: „Miért öregszik vajon legkorábban épp az arc? Erre ezernél több a magyarázat. Az a pajzs. A külvilággal való küzdelemben az kapja a legtöbb ütést és próbát. Nemcsak a széltől, a fagytól, a jégveréstől. A többi élőlény tekintetétől is, azaz, lelki nyilaitól; valamint az eseményektől, a kis és nagy történelem nyilaitól." Nicsak! Ez a függőleges, mély barázda a homlok közepén, alul, valon mikor vésődött? Hányszor kellett szembenézni olyan helyzettel, ítélettel vagy intézkedéssel, amely ha a szájat nem is nyitotta szólásra, a szemöldök rögtön összerándult tőle? S az enyhén gúnyos-kesernyés ábrázat miért, hogyan alakul ki? Eh, lehet, hogy minden elformálódásnak és megtépázottságnak egyedül és kizárólag az a magyarázata, hogy az ember kifelé halad az élet bozótjából! Persze, van más baj is. Néhány éve még túltengett bennem a muzsika, szemlélődő ráérős időben állandóan és akaratlan pezsdítő melódiákat dúdolt a lelkem, s most mintha több lenne a riadt hallgatás, a várakozó némaság, a csönd. Mi ez: kérgesedés, hűrrozsdásodás, riadalom? Jaj, csak el ne szállion belőlem a szelídítő-nemesítő, megbocsátást érlelő zene! Olvasom, hogy az ember, aki legbelül zenétlen, annak érzelme komor, mint az Erebus, s túlságosan bízni sem érdemes benne.

Mi tagadás, elég fájdalmas dolog ez. De hogyan is mondotta Seneca: „Mi értelme van belekövesedni a fájdalomba?" Ha bármennyire kínos is, szembe kell nézni a tényekkel, azzal, hogy az öregség cammog felénk megállíthatatlanul. S az öregség inkább taszító, semmint vonzó állapot. A halál előszobájának is szokták mondani, ahová be kell lépnünk, ha nem is nagy lendülettel és vidámsággal, hanem lelassult léptekkel, botorkálva, tipegve, végül csoszogva és belenyugvással. Ezt a jövendő sorsunkat láttató öregek tudják legjobban, akik oly sok szólást ismernek önmagukról: arra való az öreg, hajtsa a köszörűkövet; félre, öreg, megrúg a csikó; egy öregember elég a háznál; öregség, mindennapi betegség; nehéz az öregnek a frisset eljárni stb. Az ilyen lehangoló bölcsességek azonban zömmel a múltban gyökereznek, s ha el-elismételgetik is kesergős hangulatukban, túl komolyan aligha veszik már. Vannak, persze hogy vannak bánattal zsúfolt sorsok ma is. Magány, testi nyavalya, elhagyatottság makacsul együtt jár az idős korral és gyermeki hálátlanság önzés is előfordul, kétségtelen. Mégis több örömű manapság az öregek élete: nincstelenséggel megokolt éhezés és éheztetés, lehordó, sarokba állító megalázás, a magatehetetlen szülő halálba hajszolása a mi szocialista társadalmunkban közvéleményt háborító kivétel, a régi jezsuita erkölcsök továbbélésének utóhajtása. A mi társadalmunk fémjelzője a kommunista humanizmus, az a szimpatikus gyakorlat, hogy gondűző napközi otthonokat, barátkozóesteket, időtöltőklubokat, megbecsülést kifejező köszöntőket, látogató- és segítőcsoportokat szervezenek azok részére, akik egyedül maradtak életük alkonyatán.

Sokáig nem értettem az öregek szemléletét. Meghalt mifelénk egy gyönyörű lány, 18 évesen, aki erős szándékkal, szerelmi vigasztalanságban lépett a rohanó mozdony elé. A sírjánál néhány idős szomszédasszony szipogós belenyugvással állapította meg: „Jól járt szegényke, hogy tisztán magához vette az isten". Aztán — fél évre rá — elhunyt a sirató nénik egyike is. Hetvenhat évet írtak a koporsójára, őt mégis úgy siratták el a többiek, hogy „Őrzse, te még igazán élhettél volna, hisz' nem fájt neked még a fejed sem." Úgy látszik, ahogy öregszünk, annál erősebben kapaszkodunk a létezésbe, egyre jobban növekszik bennünk az élet becsülete. Természetes, ennek föltétele az erőt, jó közérzetet tápláló egészség, amelyet félteni, óvni érdemes. Látni a Széchenyi téren alig ötvenesztendős nyugdíjasokat is, akik szélütötten, vagy szívbajosan vonszolják korán elnyűtt életüket. Ők aligha tehetnek róla, hogy viszonylag fiatalon öregekké nyomorodtak. Találkozunk persze olyan fiatalokkal is, akiket a restség és az unalom sodor az öregség mezsgyéjére. Egy huszonéves „vándormadár" megkérdezte kilencedik munkahelyén a művezetőt, mikor lesz ő nyugdíjképes. Amikor közölték vele, hogy 2014-ben, összecsapta a kezét: „Bedilizek, én már fáradtnak érzem magam." Az ilyenek az egészséges nézetű öregeket is fejcsóválásra, roszszalló mosolyra késztetik. Akik telítve vannak tetterővel és sugárzik róluk az életöröm, azok aggastyánként is azt keresik, hol, mit tudnának csinálni. Meg-megfordul nálam egy 84 éves professzor, egész lénye bizonyítja, hogy ma is örömét leli tudományos munkájában, és esküszik rá, hogy ötvenéves fejjel öregebbnek érezte magát, mint jelenleg. Nyugdíjas lapszervező ismerősöm is egész nap úton van, segít volt munkahelyén és tréfái kifogyhatatlanok. B. I. tíz éve makkegészségesen ment nyugdíjba, s szinte változatlanul fiatalos: figyelemmel kíséri az eseményeket, társadalmi munkát vállal, ott érzi jól magát, ahol sokan vannak.

Mindebből az következik, hogy emberként addig élünk, amíg érdeklődésünk tart. Az ember, ha közömbössé válik az élet szépségei iránt, öregnek, sőt halottnak tekinthető akkor is, ha különben normálisan működnek a szervei, és háromszor étkezik naponta. Ezt példázza világrahozó anyám élete is. Nyolcvankét éves koráig mindent tudni akart a világról, veszekedett, vitatkozott, védte a saját igazát. Az igényei végül már nullára zsugorodtak, 260 forintos nyugdíjának a felét félrerakosgatta a gyerekeinek. Annyit evett csak, mint egy kismadár, egész nap olvasgatott, meg tűnődött. Ha meglátogattam, kitartóan kérdezgette: mikor lesz kész az olajgyár; mennyiért kel a városban a tojás; mi szükség van erre a rengeteg autóra; meg tudjuk-e óvni a békét; milyen magas Szegednél a Tisza; jó egészséggel bír-e még Kádár János? Hanem egyszer váratlanul azt mondta, hogy ő meg fog halni. „Miért beszél így, jóanyám?" „Mert már nem érdekel, fiam, semmi a világon." És öt nap múlva meghalt anélkül, hogy panaszkodott volna az egészségére.

Bizony, csak el ne veszítsük az érdeklődésünket! Csak örömet leljünk mindig abban, amit csinálunk! Beszéltem eres-dagadt lábú, nagyon fáradt szövőnővel, aki váltig erősítgette, „ha túléli az 55. esztendőt, soha nem tesz odébb egy gazszálat sem". Még csak három éve „élvezi", hogy nem kell bejárnia az üzembe, de alig találja a helyét. Ő is szembekerült azzal a hagyományos problémával: hogyan, mivel üsse agyon az időt. Napjainak sehogyse akar vége szakadni, kézimunkával palástolja az iszonyatos tétlenséget. A horgolótűvel azonban — mint Simone de Beauvoir mondja — „csak napjai üresség ét dolgozza fel". . .

Sokan — elhiszem — azért szereztek kiskertet, hogy legyen hol elpiszmogni, fát nyesni, földet kapálni, esőt lesni. Ebben sokkal több a szükség, mint a bolondéria. Különösen kapóra jön az ilyen elfoglaltság azoknak, akik nehezen bírják elviselni azt, hogy nélkülük is kerek és forog a világ, akiknek szinte kibírhatatlan a „feleslegessé válás" tudata. Mindegy hogy mivel, csak foglaljuk el magunkat. A kocsmát, a kártyát, a céltalan ődöngést, az autót, sőt még a bankbetétet is meg lehet unni, ha már gyöngül az ember — ehelyett többet ér bármiféle értelmes (vagy akár haszontalan) tevékenység. Okos emberektől hallottam, hogy jobb hiába dolgozni, mint hiába heverészni. Vagy ott a könyv! Ha nem megyünk társaságba, vegyünk kézbe egy tanulságos olvasmányt, esetleg hallgassunk jó zenét. Akkor keveset törődünk az évek múlásával, alig gondolunk az öregséggel, amely úgyis kikerülhetetlen szakasza az életnek. Igaz, az öreg kornak nincs szépirodalma, de az egész életnek annál több, s aki könyvre és egyéb szépségre is áldozott, nemcsak cifra kerítésre és pálinkára, annak aligha lesznek unalmas napjai.

F. NAGY ISTVÁN

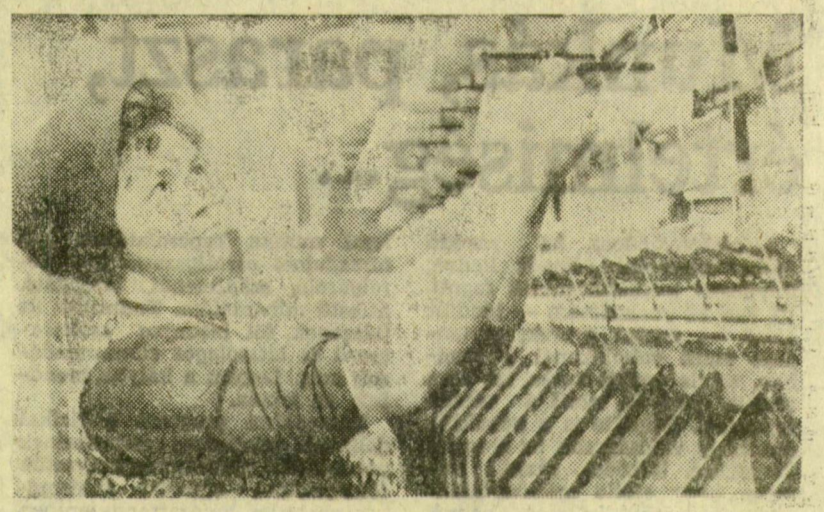

Mesének tartanák...

Zódi Istvánné, az újszegedi szövőgyár keresztorsózója jó egy nemzedékkel később indult Battonyáról a városba, nem a népi kollégistákkal, nem a „fényes szellők" fiaival, lányaival, akik előtt nyitva állt az érvényesülés minden kapuja, Kamaszlányként, egyszál magában, segítség nélkül szakadt el a földtől, mert szüleivel együtt öten voltak két és fél holdra, amelyhez három holdat kaptak a földosztáskor.

— Emlékszem, disznót jóval a felszabadulás után vágtunk először, azután jó darabig nem, mert a padlást, pincét tisztára kellett söpörnünk... Mondjam, hogy éppen eleget koplaltunk? A mai fiatalok úgysem hinnék el, romantikus mesének tartanák, még a saját lányaim is.

A szegedi kendergyárban állt először munkába Zódiné.

— Nekem a nyolcórás, rendezett munkát öröm volt megszokni ahhoz képest, hogy azelőtt látástól vakulásig bajlódtunk a földdel. Azt volt nehéz kibírni, hogy a gépemtől nem mehettem el, amikor akartam, nem tehettem le a munkát, mint a kukoricasor végén a kapát. Azt sem értettem, miért nem javítják meg a lakatosok a gépemet rögtön, ha megállt. Sírtam, mert az álló gép mellett nem járt a norma, csak a sima órabér. Ilyenkor hazavágytam a csupazöld határba, vagy este az albérletben kipanaszkodtam magam a férjemnek, aki díszletezőmunkás volt a színházban. Meg is váltam a gyártól, amikor Irén lányom megszületett. Nem tudtam kire hagyni, hová vinni. Mit tudtam én, naiv fejjel, hogy van a világon bölcsőde is. Hazamentem a nagyapámhoz, és a gyerek mellől eljártam napszámba, markot vertem, cséplőgépnél dolgoztam.

Már 1959-et írtak, amikor felvették az újszegedi szövőgyárba.

— Ildi lányom már itt volt bölcsődés. Az a tudat pedig, hogy jó helyen van, szebbnek láttatta velem a világot. Csak akkor kezdtem, amikor nem volt a gépemre elegendő anyag, s egy-egy ládányit valósággal szétcibáltunk. Aki előbb érte, vitte, hogy kereshessen. Mi tagadás: voltak ilyen idők is. Egyszer elém álltak, hogy nem vagyok még szakszervezeti tag. „No, és kinek mi köze hozzá? Még hogy tagdíjat fizetni? Mit kapok érte?" — berzenkedtem.

— Azt szeretnénk, hogy ne lógj ki a szervezett munkások soraiból — mondták. „Hát én már munkás vagyok, nem paraszt? Nemcsak olyan napszámosféle? Hiszen nekem nincs szakmám" — tűnődtem, és dolgoztam tovább, három műszakban.

— Nagyapámhoz haza-hazajárok, 86 éves. Tavaly nyáron beálltam vele egy hold háztáji kukoricáját kapálni. Az öreg két sort hajtott, én egyet, mégis elhagyott. A sor végén nem éreztem se kezem, se lábom, a derekam meg nem akart kiegyenesedni. Pedig az üzemi munka nehezebb és felelősségteljes. Nagyon finom szálakkal dolgozom a gépen.

— Megijedtem, amikor biztattak, hogy alakítsunk brigádot, és rám bízták a vezetését. „Ez meg mi fán terem? Eddig is együtt dolgoztunk kilencen" — szabadkoztam magamban. Győzködtem, és engem is meg kellett győzni. Attól fogva több és jobb munka megy ki a kezünk alól. Éreztem, hogy tartalmában is ilyen cselekedetektől szocialista egy brigád, és nem az elnevezéstől. Egy híján azóta is együtt vagyunk, éppen tíz éve, és kétszer kaptunk aranykoszorús jelvényt.

— Történt közben más is. Úgy tudom, egyszer oda állt a párttitkárhoz, hogy párttag akar lenni. Mi ösztönözte?

— A tanulás. Ez így igaz. Akkor volt a nagyobbik lányom hatodikos a Hámán Kató Általános Iskolában, amikor én is beiratkoztam oda, az esti hetedikbe, majd a nyolcadikba. A kinyílott értelem tovább követeli a magáét. A taggyűléseken olvasmiket hallottam a gazdasági életről, a termelésről, a társadalmi és az egyéni boldogulásról, a gyárunkról, amire azelőtt oda se figyeltem. Vizsgáztam a hetedikből. A nyolcadik osztállyal egy időben pedig elküldtek öthónapos, hazajárós pártiskolába. Ha nem segít mindenben a férjem, aki akkor végezte ingázásban a színpadtechnikai főiskolát Budapesten, talán összeomlottam volna. Így azonban elvégeztem a marxizmus—leninizmus középiskolát is, és megszereztem a szakmunkás-képesítést, amit előbb kellett volna, már csak a több pénz miatt is. Hát, idáig értem, és velem együtt a családom is. Férjem színpadmester a Kisszínházban, Irén lányom férjhez ment, Ildi pedig gimnazista.

Zódiné maga sem vette észre, hogy olyan nagyüzemi munkássá vált, mintha beleszületett volna. Kötődése olyan erős a gyárhoz, hogy nem ment el, amikor ösztökélték az fróával mellé, ügyviteli munkára. Gyárbeli társaival együtt járt már a Szovjetunióban, Csehszlovákiában, Lengyelországban, országjáró utakon pedig megismerte a haza tájait. Valakinél mindig volt fényképezőgép, s az élmények egy-egy szeletkéjét képekkel mesélte el Zódiné itthon, Szegeden, és — ahogyan ő mondja — „odahaza, Battonyán".

LŐDI FERENC

Téglásy Imre

Karácsony után

Karácsonynak lányát,
fények tünde fáját
most vetkőztetem.

Előbb a homlokáról
emelem koronáját,
vállára szállt madárkát
fogok papírdobozba,
hol letépett angyalhaj
lesz majd néki fészke.

S míg azt hiszem,
hogy már halott,
hogy szomjan halt szegény,
egyszercsak tűje szúr
és bimbós melle zendül
(a csöpp aranyharang)
és fölriadva serken
várának annyi népe
s a magasból rüpíti
ezernyi zöld nyilát.

Míg meztelen karommal
így harcolok velük,
hogy megnyerem
s enyém lesz
— hiába rúgkapál is —
világszép asszonyuk,
felnőtt ideg talál el
és meggyaláz szerével:
a partvisért megyek.

Katona Judit

Ostoba dal

Hullik a gesztenye most is.
Gyermekkorom lakatlan,
leslek a sok suta zajban,
de kellesz

húsz évem nincse, ahonnan
csak egy vakablak ordít.
Szeretem még a hunyósdit,
hát játsszunk!

Szűgyig gázolnak árkok
langyos őszi esőben,
kamaszos lázt ver a ködben
az emlék.

Hullik a gesztenye most is.
Gyermekkorom lakatlan,
szökni, nőni akartam
s anyám sincs.

Őszi vázlat

Már lógnak a szakadt esővezetékek.
Száll a robbantott lombhidak parazsa.
Az ég vásznán négy koromcsík a fa,
azott, fekete tusrajz. Életedhez
bújt testvér-levelek félelmével sodor
az évszak s mint szerelmünkben a kezdet,
felizzik még egy citromláng bokor.